

АНОТАЦІЯ

Чжан Лін. Шляхи професіоналізації українського вокального мистецтва (на прикладі жанру обробки народної пісні). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 17.00.03 – «Музичне мистецтво» (02 – Культура і мистецтво). Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, Міністерство культури та інформаційної політики України, Харків, 2021. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2021, Міністерство освіти і науки України, Суми, 2021.

В сучасних культурних умовах полістилістики і поліжанровості, де професійне музичне мистецтво відчуває серйозну «конкуренцію» з боку популярної естрадної музики в усьому її розмаїтті, джазу, нових стильових явищ, які народжуються на стику різних музичних течій, гостро стоять питання актуалізації академічної музики – від композиторської і виконавської творчості до слухацького сприйняття. Серед музичних жанрів, що незмінно користуються популярністю серед широких кіл публіки, окреме місце займає обробка народної пісні, що несе в собі комплекс закономірностей, чиї витoki містяться як в традиційній національній культурі, так і в традиціях академічного музичного мистецтва.

Оскільки у музичній науці досі цей жанр не має свого цілісного системного опису, при цьому отримуючи конкретні характеристики в умовах індивідуального композиторської або виконавської творчості, перспектива його комплексного вивчення виглядає виразно багатою. З огляду на те, що сучасне музикознавство залучає в свою сферу виконавство як жанрово-стильову, образно-художню, національно-культурну призми, дослідження жанру обробки народної пісні представляється перспективним та результативним як за поставленими питаннями, так і за шляхами їх вирішення.

Актуальність теми даного дослідження обумовлена як запитами сучасної музичної науки; так і потребами виконавської практики, в якій жанр обробки народної пісні міцно зайняв своє місце, об'єднавши в собі якості традиційної, академічної та певною мірою популярної музики.

У дисертації запропонований системний погляд на обробку народної пісні, яка в своїй жанровій основі містить якості традиційної та академічної музичної культури, що визначає художній потенціал даного жанру як в аспекті композиторської, так і в аспекті виконавської творчості. Такий підхід відкриває нові перспективи для вивчення жанру обробки народної пісні і в сфері теоретичного, і в сфері виконавського музикознавства з відповідними виходами на виконавську практику.

Народній музиці присвячено досить багато досліджень – як в історичному, так і теоретичному руслі. Це монографічні праці, дисертації, статті, навчальні посібники з історії музики тощо. Серед наукових джерел, пов'язаних з обробкою народної пісні, нам не вдалося виявити комплексного дослідження, де цей жанр отримав би свою цілісну характеристику. Разом з тим, наукових праць у цьому напрямку досить багато, але, як правило, в них об'єктом стає обробка народної пісні у проекції творчості конкретного композитора чи у сфері музикування, в Україні це часто бандурне виконавство, діяльність певних вокальних, вокально-інструментальних, хорових колективів. Подібна ситуація складається і в музикознавстві інших європейських країн. Серед багатьох досліджень з історії та теорії китайської музики теж окремого комплексного дослідження саме про жанр обробки народної пісні в китайській академічній музиці поки немає, хоча музичних творів такого характеру досить багато. Таким чином, існує серйозна перспектива вивчення обробки народної пісні в жанровому аспекті як такому, а також в аспекті виконавства.

Мета дослідження – виявити жанрову специфіку обробки української народної пісні та її місце у процесах професіоналізації українського вокального мистецтва.

Об'єкт дослідження – українська академічна вокальна музика як композиторсько-виконавська практика. **Предмет дослідження** – специфіка та шляхи професіоналізації українського вокального мистецтва на прикладі жанру обробки народної пісні. **Матеріалом дослідження** стали твори у жанрі обробки народної пісні у різних виконавських версіях.

Для характеристики жанру обробки народної пісні в аспекті його природи у представленому дослідженні обраний комплексний підхід, що поєднує жанрову, стильову, інтерпретологічну призми.

Вперше представлено комплексну жанрову характеристику обробки народної пісні і визначено такі жанрові константи, що виокремлюють обробку народної пісні з жанрової системи вокальної музики:

- 1) виконавсько-інтерпретаційна природу (як синтез цих якостей з обох джерел – народного і професійного);
- 2) національно-характерне інтонування як у композиторському тексті, так і у виконавському прочитанні обробки народної пісні).

Взаємодія в народній пісні, як і в будь-якому жанрі вокальної музики, музики і слова, музичного та позамузичного факторів, дозволяє говорити про інтерпретаційність як жанровий параметр обробки народної пісні. Підсумок роботи з запозиченим музичним матеріалом також є «продуктом» інтерпретації і музикознавцями-інтерпретології класифікується по-різному (В. Москаленко називає результат подібної роботи другим видом композиторської інтерпретації, А. Хуторська – художнім перекладом).

З огляду на те, що народна пісня несе в собі важливі жанрові особливості народної музичної традиції, зокрема, усну природу побутування і притаманну в зв'язку з цим виконавську множинність, ми можемо говорити про декілька рівнів інтерпретації в структурі жанру обробки народної пісні. Так, тут в єдності виступають інтерпретаційність, що йде від народної традиції, колективного авторства (спрямована, як правило, на створення регіонального варіанту пісні), і інтерпретаційність, властива академічній музиці – як композиторська, так і виконавська, де одним із важливих завдань

є створення авторської композиторської та виконавської версії, фіксованого, індивідуального авторства.

Що стосується національно-характерного інтонування, яке несе в собі сам музичний текст народної пісні, то він відповідає музичним традиціям конкретної національної культури і служить їх знаком, впізнаваним і визначальним, у тому рахунку залучаючи широкий культурно-мистецький контекст. Композиторська обробка на деяких історичних етапах з метою введення народних пісень в ужиток професійного музичного мистецтва за допомогою гармонізації, корекції мелодійних інтонацій і метро ритмічної основи могла спотворювати первісний вигляд народної пісні, але національний інтонаційний стрижень практично завжди залишався пізнаваним. У ХХ столітті, коли підхід до фольклорних музичних першоджерел був переосмислений в сторону більш дбайливого ставлення до автентичного варіанту, інтонаційна характерність обробки народної пісні як знака національної культури неймовірно посилилася і була функціонально переосмислена, змінюючи відношення до даного жанру у виконавському аспекті і аспекті сприйняття. Таким чином, перед композитором – автором обробки народної пісні і вокалістом – виконавцем обробки народної пісні постали нові завдання відображення тієї самої інтонаційної характерності – показника певної національної культури, відображений в мовних фонетичних особливостях словесного тексту, в характері народного інтонування, голосовий техніці тощо.

Ці два основних жанрових показника обробки народної пісні можуть служити тією аналітичною матрицею, за допомоги якої можливо характеризувати відповідні музичні твори в жанровому аспекті – як в області історії і теорії музики, так і в області виконавського музикознавства.

У представленому дослідженні вперше:

- визначено специфіку жанру обробки народної пісні як такого, що поєднує в собі закономірності традиційної музичної культури та професійного музичного мистецтва;

- виявлено виконавську специфіку жанру обробки народної пісні в умовах українського вокального мистецтва;
- викладена комплексна характеристика жанрової природи обробки народної пісні, що враховує інтерпретологічний аспект;
- запропоновано та введено у науковий обіг музикознавства авторську концепцію професіоналізації вокального мистецтва, що збагачує уявлення про основні тенденції та проблематику сучасної виконавської практики;
- на прикладі звернення у виконавській практиці співаків до жанру обробки народної пісні визначено та систематизовано шляхи професіоналізації українського вокального мистецтва у теоретичному та практичному вимірах;
- висвітлені інтерпретаційні закономірності музично-виконавського процесу крізь призму особливостей жанру обробки народної пісні;
- запропонована аналітична модель виконавського аналізу інтерпретаційної діяльності вокаліста, створена на основі аналізу виконавських версій творів жанру обробки народної пісні;
- розглянута інтерпретаційна складова у виконавських трактуваннях окремих творів жанру обробки народної пісні;
- визначено пріоритетні напрямки подальшого дослідження жанрової ідентифікації творів, що синтезують у собі якості традиційної музичної культури та професійного музичного мистецтва (як у теоретичному, так і у практичному сенсі).

Набула подальшого розвитку теорія виконавського стилю.

Узагальнюючи результати кандидатського дослідження, констатуємо наступне. Обробка народної пісні – один з традиційних жанрів академічної вокальної музики, який народився у взаємодії народної музичної традиції і професійного музичного мистецтва. Незважаючи на високу композиторську, виконавську та слухацьку популярність цього жанру, його музикознавчі дослідження спрямовані більше на статистичні, індивідуально-стильові, методичні аспекти. Жанрова призма, за допомогою якої виявляються

системоутворюючі закономірності обробки народної пісні, демонструє широкі наукові перспективи щодо даного жанру а історичному, теоретичному, виконавському вимірі.

Серед жанрових показників обробки народної пісні яскраво проявляються виконавсько-інтерпретаційна природа і національно-характерне інтонування. Аналіз даних якостей, у тому числі в індивідуально вирішеній композитором і виконавцем взаємодії, сприяє розкриттю виражальних можливостей і даного жанру, і музичного мистецтва в цілому, що на сьогоднішній день набуває особливої актуальності.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження полягає у можливості використання його матеріалів для подальших наукових досліджень, присвячених як проблемам жанрової ідентифікації загалом, так і жанру обробки народної пісні в різних історичних, культурно-національних, соціологічних умовах; для різножанрових наукових робіт, пов'язаних з вивченням закономірностей та перспектив професійного музичного мистецтва, зокрема, вокального, питань можливостей виконавської інтерпретації тощо.

Основними шляхами професіоналізації українського вокального мистецтва, що виокремлені та систематизовані на прикладі жанру обробки народної пісні, визначені виконавський, педагогічний та науковий.

Результати дослідження можуть бути використаними у педагогічному процесі мистецьких навчальних закладів середньої та вищої професійної освіти, а також для використання у просвітницькій та публіцистично-критичній діяльності культурних і громадських діячів, психологів, соціологів, просвітників.

Ключові слова: жанр, обробка народної пісні, фольклор, традиційна музична культура, академічне музичне мистецтво, виконавська інтерпретація, композиторська інтерпретація, професіоналізація.

ОСНОВНІ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВИСВІТЛЕНО В ТАКИХ ПРАЦЯХ АВТОРА

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Чжан Лін. Жанр обробки народної пісні: синтез композиторської і виконавської інтерпретацій. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти* : зб. наук. статей. Харків : ХНУМ, 2019. Вип. 53. С. 92–104.
2. Чжан Лін. Жанр обробки народної пісні на сучасному етапі: культурно-історичний аспект. *Аспекти історичного музикознавства* : зб. наук. статей. Харків : ХНУМ, 2020. Вип. ХІХ. С. 298–312.
3. Чжан Лін. Жанр обробки народної пісні: шляхи взаємодії традиційного та професійного музичного мистецтва. *Аспекти історичного музикознавства* : зб. наук. статей. Харків : ХНУМ, 2020. Вип. ХХ. С. 113–123.

Праці у наукових зарубіжних виданнях

4. Чжан Лін. Жанр обробки народної пісні: аспекти музичної інтерпретації. *Музика півночі*. Хейлунцзян, 2018. №.38. С. 8–9. (китайською мовою)
5. Чжан Лин. Жанр обработки народной песни как объект исследования: проблематика и перспективы. *European Journal of Arts* : Scientific journal. Vienna : Premier Publishing, 2020. № 3. P. 192–196.

ANNOTATION

Zhang Ling. The ways of professionalization of Ukrainian vocal art (on the example of the genre of folk song setting). – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for acquiring a PhD degree in the area of knowledge 02 – Culture and Art on specialty 025 – Musical Art. Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts, Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, Kharkiv, 2021. – Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, 2021, Ministry of Education and Science of Ukraine, Sumy, 2021.

In modern cultural conditions of poly-stylistics and poly-genre, where professional music art receives serious "competition" from popular stage music in all its diversity, jazz, new stylistic phenomena, which are born at the junction of different musical trends, there are acute issues of actualization of academic music – from the composing and performing art to the listener's perception. Among the musical genres that are invariably popular among the general circles of public, a special place is occupied by the setting of folk songs, which carries a set of patterns, whose origins are contained in both traditional national culture and in the traditions of academic music art.

As in musical science this genre still does not have the integral system description, while receiving concrete characteristics in the conditions of individual composing or performing creativity, the prospect of its complex studying looks distinctly rich. Given that modern musicology involves into its field performance as genre-style, figurative-artistic, national-cultural prisms, the study of the genre of folk song setting is seen as promising and effective both in terms of the set questions and the ways to solve them.

The relevance of the topic of this research is stipulated by both the demands of modern music science and the needs of performing practice, in which the genre of folk song setting has firmly taken its place, combining the qualities of traditional, academic and to some extent popular music.

The dissertation offers a systematic overview of the setting of folk song, which in its genre basis contains the qualities of traditional and academic music culture, which determines the artistic potential of this genre in terms of the composing and performing creativity. This approach opens new perspectives for the study of the genre of folk song setting in the field of theoretical and in the field of performing musicology with the appropriate approaches to the performing practice.

A lot of research has been devoted to folk music, both in historical and theoretical terms. These are monographs, dissertations, articles, textbooks on the history of music, etc. Among the scientific sources related to the setting of folk

songs, there is no comprehensive research where this genre would receive its holistic characteristics. At the same time, there are many scientific works in this direction, but, as a rule, the object of them is the setting of folk songs in the projection of a particular composer's creative activity or in the field of music making; in Ukraine it is often the bandura performance, the activity of certain vocal, vocal-instrumental groups or choirs. A similar situation exists in the musicology of other European countries. Among the many studies on the history and theory of Chinese music, there is also no separate comprehensive research on the genre of folk song setting in Chinese academic music, although there are many musical compositions of this nature. Thus, there is a serious prospect of studying the setting of folk songs in the genre aspect as such, as well as in the aspect of performance.

The purpose of the research is to identify the genre specifics of the setting of Ukrainian folk songs and its place in the processes of professionalization of Ukrainian vocal art.

The object of research is Ukrainian academic vocal music as a composing and performing practice. **The subject of research** is the specifics and ways of professionalization of Ukrainian vocal art on the example of the genre of folk song setting. The works in the genre of folk song setting in different performing versions became **the material of the research**.

To characterize the genre of folk song setting in the aspect of its nature in the presented research the complex approach, which combines genre, stylistic, interpretology prisms, has been chosen.

For the first time the complex genre characteristic of setting of folk song is presented and the following genre constants distinguishing setting of folk song from the genre system of vocal music are defined:

- 1) the performing-interpretative nature (as a synthesis of these qualities from both sources – folk and professional);
- 2) the national-characteristic intoning both in the composer's text and in the performing reading of the folk song setting).

The interaction in folk song, as in any genre of vocal music, music and words, musical and non-musical factors, allows speaking of interpretability as a genre parameter of folk song setting. The result of work with borrowed musical material is also a "product" of interpretation, and it is classified by musicologists-interpretors differently (V. Moskalenko calls the result of such work the second type of the composing interpretation, A. Khutorska calls it a literary translation).

Given that folk song has important genre features of folk music tradition, in particular, the oral nature of life and the inherent performing plurality, we can talk about several levels of interpretation in the structure of the genre of folk song setting. For example, here we see the unity of the interpretation that comes from folk tradition, collective authorship (usually aimed at creating a regional version of the song), and the interpretation inherent in academic music – both the composing and the performing, where one of the important tasks is to create the author's composing and performing version of the fixed individual authorship.

As for the national-characteristic intoning, which carries the musical text of the folk song, it corresponds to the musical traditions of a particular national culture and serves as their sign, recognizable and defining, thus attracting a broad cultural and artistic context. At some historical stages the composer's setting in order to introduce folk songs into the use of professional musical art through harmonization, correction of melodic intonations and metro-rhythmic basis could distort the original appearance of folk songs, but the national intonation core almost always remained recognizable. In the 20th century, when the approach to folk music original sources was reconsidered in the direction of a more careful attitude to the authentic version, the intonational character of the folk song setting as a sign of national culture was incredibly strengthened and functionally rethought, thus changing the attitude to this genre in terms of performance and perception. Thus, the composer-author of folk song setting and the vocalist-performer of folk song setting faced new tasks of reflecting the same intonation characteristic – an indicator of a certain national culture, reflected in the linguistic

phonetic features of the verbal text, in the nature of folk intoning, vocal technique, etc.

These two main genre indicators of folk song setting can serve as an analytical matrix by which it is possible to characterize the relevant musical compositions in the genre aspect – both in the field of history and theory of music, and in the field of performing musicology.

In the presented research for the first time we:

- determined the specifics of the genre of folk song setting as the one that combines the laws of traditional musical culture and professional musical art;
- set out a comprehensive description of the genre nature of the setting of folk songs, taking into account the interpretative aspect;
- determined the performing specifics of the genre of folk song setting in the conditions of Ukrainian vocal art;
- proposed and introduced the author's concept of professionalization of vocal art into the scientific circulation of musicology, which enriches the idea of the main tendencies and problems of modern performing practice;
- on the example of appeals in the performing practice of singers to the genre of folk song setting, identified and systematized the ways of professionalization of Ukrainian vocal art in the theoretical and practical dimensions;
- highlighted the interpretative patterns of the musical-performing process through the prism of the peculiarities of the genre of folk song setting;
- offered analytical model of the performing analysis of interpretative activity of the vocalist, created on the basis of the analysis of performance versions of compositions of the genre of folk song setting;
- considered the interpretative component in the performing interpretations of individual compositions of the genre of folk song setting;
- defined the priority directions of further research of genre identification of the compositions which synthesize in themselves the qualities of traditional musical culture and professional musical art (both in theoretical, and in practical sense).

The theory of the performing style has been further developed.

Summarizing the results of the candidate's research, we should state the following. Folk song setting is one of the traditional genres of academic vocal music, which was born in the interaction of folk music tradition and professional music art. Despite the high composing, performing and listening popularity of this genre, its musicological research is focused more on statistical, individual-stylistic, and methodological aspects. The genre prism, by means of which the system-forming regularities of folk song setting are revealed, demonstrates broad scientific perspectives on this genre in the historical, theoretical, and performing dimensions.

Among the genre indicators of folk song setting, the performing-interpretative nature and national-characteristic intoning are clearly manifested. The analysis of these qualities, including that in the interaction individually decided by the composer and the performer, contributes to the disclosure of the expressive possibilities of this genre and musical art in general, which today becomes especially relevant.

The theoretical and practical significance of the research results lies in the possibility of using its materials for further research on both the problems of genre identification in general and the genre of folk song setting in different historical, cultural, national, sociological conditions; for various genres of scientific works related to the study of patterns and prospects of professional musical art, in particular, the vocal one, issues of performance interpretation, etc.

The main ways of professionalization of Ukrainian vocal art, which are singled out and systematized on the example of the genre of folk song setting, are the compositional, performing, pedagogical and scientific ones.

The results of the research can be used in the pedagogical process of art institutions of secondary and higher professional education, as well as for the use in educational and publicist-critical activities of cultural and public figures, psychologists, sociologists, and educators.

Key words: genre, folk song setting, folklore, traditional musical culture, academic musical art, performing interpretation, composing interpretation, professionalization.

**THE MAIN SCIENTIFIC RESULTS OF THE DISSERTATION
RESEARCH ARE COVERED IN THE FOLLOWING WORKS BY THE
AUTHOR**

Articles in scientific professional publications of Ukraine

1. Zhang Ling. The genre of folk song setting: synthesis of the composing and performing interpretations. *Problems of interaction of art, pedagogy and theory and practice of education: collection of scientific articles* / Kharkiv I.P. Kotlyarevsky National University of Arts. Kharkiv, 2019. Issue 53. Pp. 92–104.
2. Zhang Ling. The genre of folk song setting at the present stage: cultural and historical aspect. *Aspects of historical musicology: collection of scientific articles* / Kharkiv I.P. Kotlyarevsky National University of Arts. Kharkiv, 2020. Issue XIX-XX. Pp. 298–312.
3. Zhang Ling. The genre of folk song setting: ways of interaction of traditional and professional musical art. *Aspects of historical musicology: collection of scientific articles* / Kharkiv I.P. Kotlyarevsky National University of Arts. Kharkiv: KhNUA, 2020. Issue XXI. Pp. 113–123.

Works in foreign scientific publications

4. Zhang Ling. The genre of folk song setting: aspects of musical interpretation. *Northern music*. 2018. No.38 (358). Pp. 8–9. (in Chinese)
5. Zhang Ling. The genre of folk song setting as an object of research: issues and prospects. *European Journal of Arts: Scientific journal*. Vienna: Premier Publishing, 2020. No.3. Pp. 192–196.

